

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри англійської
філології і філософії мови Київського національного лінгвістичного

університету Ізотової Наталі Павлівни

на дисертаційну роботу

АНДРЕЄВОЇ МАРІЇ АНДРІЇВНИ

на тему **“Когнітивно-наратологічні властивості англійськомовних
художніх текстів для дітей (на матеріалі сучасних художніх наративів
Великої Британії)”**,

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія

1. Актуальність теми дослідження.

Вивчення художніх текстів для дітей є непростим, але надзвичайно захопливим завданням, що зумовлено унікальністю таких оповідей, їхньою онтологічною та епістемологічною багатогранністю. З позицій онтології неповторність художніх наративів для дітей можна пояснити здатністю оповідей органічно поєднувати художні та позахудожні виміри. Йдеться про те, що, з одного боку, вони вибудовують світи, засновані на фантастичному, умовному, грі уяви, а з другого – віддзеркалюють значущі соціально-культурні реалії, рольові моделі, моральні орієнтири, адаптовані для сприйняття дитини. Саме така онтологічна дуальність, на мій погляд, є одним із чинників, які дозволяють текстам для дітей залишатися вірними літературним традиціям і водночас бути відкритим до сучасних контекстів, жанрово-стилістичних і мовно-наративних інновацій.

З епістемологічного погляду своєрідність художніх текстів для дітей виявляється завдяки забезпеченню специфічних режимів пізнання світу. Вони транслують важливий особистий та колективний досвід і виступають

ефективним інструментом когнітивної соціалізації, поєднуючи емоційно-ціннісний і раціонально-логічний способи опановування інформацією.

На тлі посилення дослідницького інтересу до мультидисциплінарного вивчення художніх оповідей для дітей, зокрема до розкриття її жанрових змін та інноваційних мовно-нарративних практик, дисертаційна праця Андрєєвої М. А., яке аналізує когнітивно-наратологічні властивості англійськомовних художніх нарративів для дітей Великої Британії, є своєчасною та науково значущою.

Актуальність рецензованої дисертації зумовлена зосередженістю новітніх когнітивно-поетологічних, стилістико-наратологічних і мультимодальних студій на з'ясування специфіки репрезентації та рецепції художніх оповідей для дітей. Особливої значущості це набуває в умовах інтенсивної дигіталізації, інтерсеміотизації, інтерактивізації художніх форм, трансформацій соціально-культурологічних практик з урахуванням особливостей сприйняття й пізнавальних потреб цільової аудиторії.

Своєчасність наукової розвідки Андрєєвої М. А. зумовлена необхідністю переосмислення термінів *казка* і *художній нарратив для дітей* крізь призму неприродної нратології (*unnatural narratology* за Б. Річардсоном), предмет якої становлять експериментальні, "дивні" за структурою та семантикою оповідні форми та нетипові оповідні стратегії.

Розбудова ефективного методологічного підґрунтя для вивчення художніх нарративів для дітей із використанням аналітичного інструментарію когнітивної нратології, мультимодальних і жанрово-стилістичних вітчизняних і зарубіжних шкіл у поєднанні зі здобутками вікової психології підсилює своєчасність та актуальність проведеного дисертанткою дослідження.

Отже, за мету дослідження поставлено "виявлення лінгвокогнітивних та нратологічних властивостей художніх текстів для дітей Великої Британії періоду з XX по XXI ст." (стор. 22 дис.).

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Проблематика дисертації відповідає профілю досліджень, що виконуються на кафедрі англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова Херсонського державного університету в межах наукової теми "Лінгвокогнітивні, лінгвокультурологічні, наратологічні та перекладознавчі аспекти дослідження художніх і нехудожніх текстів" (Державний реєстраційний номер 0123U103801). Тема дисертації була затверджена протоколом № 5 від 28.11.2022 р. та уточнена протоколом № 15 від 28.04.2025 р. на засіданні Вченої ради Херсонського державного університету.

3. Наукова новизна отриманих результатів.

Дисертаційне дослідження Андрєєвої М. А. є новаторським з огляду на його комплексний інтегративний підхід до аналізу англійськомовних художніх текстів для дітей Великої Британії періоду XX–XXI ст. *Уперше* у вітчизняному мовознавстві здійснено всебічний аналіз художніх оповідей для дітей в аспекті їх когнітивних, стилістико-наративних і мультимодальних властивостей, що дало змогу пояснити семіотико-наративну унікальність таких оповідей. *Новизною* рецензованої дисертаційної відзначається побудова авторкою багаторівневої жанрової моделі сучасних оповідей для дітей з опертям на деконвенціоналізовані мовно-наративні та мультимодальні форми, зокрема казковий часопростір, триангуляцію наратор → фокалізатор → персонаж, візуальний і вербальний образи тексту. *Новим* і ефективним, на мій погляд, є включення до реконструювання смислової площини досліджуваних творів широкого позалінгвального контексту, що оприявлюється актуальною для сучасного британського суспільства тематикою, як-от гендерний паритет, інклюзія, толерантність, різноманіття, емоційний добробут дитини, її самореалізація та захист довкілля.

Новизну дисертаційної праці визначає запропонована автором поетапна методика аналізу художніх текстів для дітей, яка інтегрує чотири взаємопов'язані етапи: теоретико-аналітичний, наративно-конструювальний, лексико-стилістичний і мультимодальний. *Уперше* такий комплексний підхід дозволив урахувати структурно-композиційні особливості обраних для аналізу творів, їх лінгвостилістичну специфіку, способи конструювання персонажа, характер взаємодії наратора-дорослого та фокалізатора-дитини, інтеракцію вербального й візуального модусів у конструюванні смислів, пов'язаних з особистими, соціальними, етичними та екологічними цінностями.

Важливою *новацією* дисертації є комплексне розкриття внутрішнього світу персонажа оповідного тексту для дітей із залученням здобутків мультимодальної емотіології, яка передбачає поліаспектний аналіз емоційних станів персонажа та / або наратора крізь призму взаємодії вербального наративу, візуальних образів, мовностилістичних і паралінгвальних засобів.

4. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація вирізняється високим ступенем обґрунтованості та достовірності сформульованих наукових положень, висновків і рекомендацій, що зумовлено мультидисциплінарним підходом до аналізу сучасних оповідей для дітей, виваженням теоретико-методологічним підґрунтям і репрезентативним обсягом досліджуваного матеріалу.

Теоретико-методологічні засади дисертаційної праці вибудовано на перетині ключових напрямів сучасного мовознавства й літературознавства, зокрема жанрології, лінгвостилістики, когнітивної наратології, мультимодальних студій і дитячої літературної критики. Такий методологічний синтез надав роботі інноваційності, сприяв багатовимірності аналізу й дозволив розкрити складну природу художнього оповідного тексту для дітей як вербально-візуального феномена із яскраво вираженим соціально-

культурологічним забарвленням. Опора на наукові праці провідних українських і зарубіжних науковців посилила глибину та аргументованість представлених інтерпретацій.

Високий рівень достовірності отриманих результатів забезпечено залученням корпусу сучасних англійськомовних прозових текстів для дітей, створених у XX–XXI ст., загальним обсягом 4020 умовних сторінок (167,5 умов. друк. арк.). Матеріали відібрано з чітко окресленим часовим і жанровим діапазоном, що гарантує системність та репрезентативність дослідження.

Застосування комплексу теоретико-аналітичного, наративно-конструювального, лексико-стилістичного та мультимодального аналізу уможливило всебічне вивчення специфіки конструювання казкової реальності та формування ціннісно-сміслових домінант у текстах для дітей крізь призму взаємодії вербальних і візуальних компонентів.

Додаткову евристичну цінність дисертації становить включення до джерельної бази нормативно-правових документів, міжнародних стандартів та хартій, що регламентують принципи різноманіття, рівності та інклюзії (зокрема, Декларація МОП, Стандарт ISO 30415:2021, Десять принципів Глобального договору ООН, Хартії різноманіття ЄС). Це дозволило інтегрувати правовий та культурно-семіотичний виміри в єдину дослідницьку парадигму, проілюструвавши, як соціально-правові принципи трансформуються в художніх текстах для дітей та сприяють підготовці молодого читача до взаємодії у сучасному урізноманітненому суспільстві.

5. Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих наукових працях.

Основні положення дисертації висвітлено у **12** наукових працях, серед яких **5** статей (2 одноосібні та 3 у співавторстві) у фахових виданнях України та **7** тез у збірках матеріалів міжнародних конференцій (5 одноосібних та 2 у співавторстві). Результати та висновки дослідження апробовано на **9** наукових конференціях (8 міжнародних та 1 всеукраїнській).

6. Науково-практична значущість результатів дисертації.

Робота відзначається високою науково-практичною значущістю. Так, побудова жанрової моделі сучасного художнього нарративу для дітей робить істотний внесок у розвиток жанрології; інноваційність моделювання казкового часопростору, образів наратора, оповідача, фокалізатора поглиблюють теорію художнього нарративу; ґрунтовне аналізування вербальних і візуальних кодів на матеріалі коротких оповідань для дітей істотно розширюють теоретико-методологічні засади мультимодальних студій; опис внутрішнього світу персонажа в оптиці його / її емоцій роблять внесок у мультимодальну емотіологію.

Практичне значення дисертації визначається можливістю використання отриманих результатів під час підготовки здобувачів усіх рівнів вищої освіти у програмах "Філологія" та "Середня освіта (англійська мова і література)", зокрема у викладанні дисциплін зі стилістики, лексикології, сучасної літератури англomовних країн, когнітивної поетики та мультимодальних лінгвокультурологічних студій. Результати дослідження можуть застосовуватися при підготовці науково-методичних матеріалів, проведенні спецкурсів і тренінгів з інтерпретації художнього тексту, наратологічного та лінгвостилістичного аналізу, методології дослідження мультимодальних і міжмедійних текстів, а також у підвищенні кваліфікації викладачів і дослідників у сфері лінгвокультурології та педагогічної практики.

7. Академічна доброчесність.

Текст дисертаційного дослідження та отримані результати не мають ознак порушення академічної доброчесності. Всі запозичення становлять правомірні цитати із відповідними посиланнями.

8. Дискусійні положення та зауваження.

Наголошуючи на незаперечній актуальності обраної теми, науковій новизні та обґрунтованості отриманих дисертанткою висновків, зосередимо увагу на кількох міркуваннях уточнювального та дискусійного характеру.

1. Жанрологічні студії підкреслюють, що поняття "жанр" не є монолітним, а характеризується дихотомією "стале – змінне", яка передбачає одночасне існування стабільних жанрових ознак і здатність жанру до трансформацій під впливом історичних, культурних та авторських факторів (див., напр., Н. Бернадська, Н. Копистянська). У дисертації зазначається, що "сучасні художні тексти для дітей відходять від стандартизованих уявлень про казки та короткі оповідання, створюючи нові неконвенційні смисли" (стор. 108 дис.). Одним із напрямів деконвенціоналізації традиційної казки Ви виокремлюєте жанровий, що спрямований на її гібридизацію з елементами фентезі, наукової фантастики та іншими жанрами (там само). У цьому контексті виникають два ключові питання. По-перше, чи доцільно розглядати сучасні гібридні казкові форми як етап еволюції традиційного жанру казки, що зберігає зв'язок із "пам'яттю жанру" та усталеними канонами, чи вони вже формують самостійний жанр із власними структурними закономірностями та художніми практиками? По-друге, чи слід вважати неконвенційність, неприродність сучасних текстів для дітей домінантною рисою казки, яка переважає над традиційними елементами, такими як метаморфози, чарівні істоти, конфлікт Добра і Зла, чи, навпаки, маємо справу з синкретизмом традиційного й нового, коли класичні мотиви трансформуються та адаптуються до актуальних соціокультурних контекстів?

2. Аналіз хронотопу в дисертації, на мій погляд, є одним із найсильніших аспектів дослідження. Авторка демонструє трансформацію хронотопу сучасних англійськомовних текстів для дітей завдяки синтезу казкового й реального. Поступовий відхід від традиційного віддаленого хронотопу ("once upon a time") супроводжується наближенням художнього часу й простору до культурних, історичних і географічних реалій сучасності.

Наприклад, Ви доводите, що у серії *Toto the Ninja Cat* Д. О'Лірі вигадані топоси органічно інтегруються в реальний простір Лондона, а історичні алюзії формують основу художнього часу (стор. 112 дис.); у серії Т. Персіваля *The Big Bright Feelings* спостерігається зміщення від "замкнутого" казкового часу до відкритого й незавершеного хронотопу, де конфлікти тривають поза межами тексту (стор. 114 дис.).

Дійсно, реалістичні деталі, що вводяться в сучасні казки, дозволяють читачеві "зацепитися" за знайомі аспекти реального світу, водночас зберігаючи казкову фантастичність. Таке поєднання традиційного й нового створює місток між уявним і реальним, підвищує емоційну залученість дитини та забезпечує синкретизм соціокультурних тем і казкових мотивів. Тож постає питання стосовно балансування двох вимірів хронотопу: наскільки інтенсивне введення реалістичних елементів впливає на сприйняття казковості тексту та як автори визначають межу між реалістичним і фантастичним.

3. У дисертаційній роботі слушно наголошено на подвійності наративної інстанції, де дорослий наратор поєднується з фокалізатором-дитиною. Це сприяє формуванню зв'язку між дитячим досвідом і дорослим коментуванням подій, підкреслюючи когнітивно-емоційний аспект сприйняття. Виникає питання: наскільки така подвійність універсальна для сучасних дитячих текстів? Чи трапляються випадки, коли дитина-фокалізатор одночасно є наратором, і як це впливає на структуру та сприйняття тексту?

4. Однією з безперечних сильних сторін дослідження є ґрунтовний аналіз ілюстративного матеріалу із залученням низки методик, які довели свою ефективність під час роботи над фактичними даними. Водночас хотілося б відзначити необхідність певної систематизації мовностилістичних засобів, наприклад, з огляду на їх функції. Це, на мою думку, це сприяло б кращому розумінню інтенційної та рецептивної стилістик досліджуваних текстів.

8. Загальний висновок щодо дисертації. Дисертаційна робота Андрєєвої М. А. на тему «Когнітивно-наратологічні властивості

англійськомовних художніх текстів для дітей (на матеріалі сучасних художніх наративів Великої Британії)», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія у галузі знань 03 Гуманітарні науки, є самостійною завершеною науково-дослідницькою працею. Дисертація за актуальністю, об'ємом та рівнем проведених досліджень, науковою новизною і практичною значущістю відповідає вимогам, п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 Про затвердження Вимог до оформлення дисертації, затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, а автор роботи, Андрєєва Марія Андріївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології
і філософії мови Київського
національного лінгвістичного університету

Наталя ІЗОТОВА